

המדריך לכתיבת תיק הפקה - הסרט התיעודי

פרויקט גמר, כיתה י"ב

מאת: אורי ש. מאי 2012

תוכן העניינים

מבוא	עמוד 2
סקירת תפקידים	עמוד 3
עיצוב תיק ההפקה	עמוד 6
תכנים ונושאים	עמוד 7
דוגמה מתוך תיק הפקה	עמוד 12
סיכום	עמוד 21

מבוא

תיק הפקה הוא המראה המשקפת את כל תהליכי ההפקה מראשיתה ועד הרגע שבו הסרט ערוך וגמור. תיק ההפקה אינו עוד מסמך שחייבים לעשותו, אלא כלי נוסף בארגז הכלים שבעזרתו מפיקים סרט באופן מסודר ומאורגן, כדי שהסרט יהפוך מתסריט לסרט מצולם וערוך.

כדי להקל על בניית תיק ההפקה כבר מהשלבים הראשונים של הפקת הסרט הכנו בעבורכם מערך שאלות שהתשובות עליהן יהוו את מסד הנתונים של התיק. ייתכן שלא לכל שאלה תהיה תשובה מוחלטת וברורה, אך התייחסות אליהן תקל במידה רבה לזכור פרטים רבים שקיימים בתהליך ההפקה ולא תמיד זוכרים אותם כאשר נמצאים בלחץ של זמן.

הדבר החשוב מכול הוא שאת תיק ההפקה יש לכתוב תוך כדי התהליך, ולא לאחר הפקת הסרט וסיום עריכתו. כידוע לכם, להפקה מרכיבים ופרטים רבים וחשובים, ותיק ההפקה יעזור לכם שלא לדלג על שום שלב ולא להחסיר פרטים חשובים. סיבה נוספת שבגללה יש לכתוב את תיק ההפקה תוך כדי התהליך היא היכולת שלכם לבחון בזמן אמיתי את התהליך שאתם עוברים בעשיית הסרט, ואם אתם נתקלים במכשולים או צצות בעיות ושאלות, יש לכם את הזמן הדרוש לתיקון ולהבהרות, ואפשרות להיעזר במורה המקצועי שלכם, המלווה את הפרויקטים.

הדרישות מהפקת סרט תיעודי שונות מהדרישות להפקת סרט עלילתי. אמנם יש ביניהם מרכיבים משותפים, כמו תכנון יום צילום, היכרות עם אתרי הצילום, תיאום של ימי העריכה, הכנת רשימת ציוד ועוד, אבל תנאי ההפקה שלהם שונים.

תיק ההפקה מחולק על פי תפקידים ראשיים, שגם ייבחנו על ידי הבוחן החיצוני במסגרת בחינת הבגרות על פרויקט הגמר.

תפקידים ראשיים

מפיק

במאי

צלם

עורך

תפקידים משניים:

מקליט

תאורן

סקירת התפקידים:

כדי שיהיה ברור מה תפקידו של כל אחד מאנשי הצוות המרכזיים בפרויקט נסקור בקצרה מה תפקידו של כל אחד מהם בכל אחד משלבי ההפקה.

שלב ההכנות נקרא בשפה המקצועית פרה-פרודקשן.

במאי: במסגרת הפרויקט כבר בשלב הראשון לבמאי יש תפקיד משמעותי ביותר בגיבוש נושא הסרט, והתחקיר והתסריט המשוער שעליו יתבסס הסרט. בחירת נושא הסרט מושתתת על הסיפור שאותו מבקש הבמאי לספר באמצעות האפשרויות שמעמיד גיבור הסרט וסביבתו הקרובה.

א. הבמאי יתחקר.

ב. הבמאי ישתתף בסיוורים באתרי הצילום.

ג. הבמאי יבנה תסריט משוער של הסצנות שהוא אמור לצלם על סמך התחקיר.

ד. הבמאי יציג את התסריט לשאר חברי הצוות.

ה. הבמאי יכתוב תסריט מצלמה של השוטמים המרכזיים, בשיתוף הצלם.

ו. הבמאי יעבור על הבריק דאון שהמפיק כתב, בשיתוף המפיק.

מפיק: למפיק תפקיד משמעותי בארגון הסרט כבר בשלב טרום הצילומים. ככל שהארגון יהיה מסודר ומדויק כך ימי הצילום יעברו על פי המתוכנן.

- א. המפיק חייב להכיר את התסריט של הסרט על כל פרטיו.
- ב. המפיק יתאם את ימי הצילומים. תפקידו כולל סגירת אתרי צילום, ביקור הצוות באתרי הצילום, תיאום האנשים שאמורים להצטלם בכל יום צילום על פי שעות וימים, ארגון הסעות וכלכלה לאנשי הצוות.
- ג. המפיק יכתוב את הבריק דאון ההפקתי על פי תסריט הצילומים.

צלם: הצלם צריך להתכונן לקראת ימי הצילום, החל מהיכרות מעמיקה עם המצלמה, תרגול שוטף של שוטים ותפעול הצیוד, וכלה בהבנה כיצד לתרגם את התסריט לסיפור מצולם, הכולל עמדות מצלמה, זוויות מצלמה, הבנה בסיסית בתאורה, והחלטה באיזה סגנון יצולם הסרט.

- א. הצלם יכיר היטב את התסריט ואת גיבוריו.
- ב. הצלם יבקר באתרי הצילום.
- ג. הצלם יתכן יחד עם הבמאי את תסריט המצלמה.
- ד. הצלם יבדוק ויתכן את צורכי התאורה באתרי הצילום.
- ה. הצלם יכין את ציוד הצילום לפני ההפקה, ויכיר היטב את הציוד.

עורך: העורך יהיה מעורב בתסריט המצלמה כבר בשלב הראשון של ההפקה. עליו מוטלת האחריות לבדוק אם תסריט המצלמה עונה לדרישות העריכה, ואם כל השוטים החשובים לעריכת הסרט נכתבו בתסריט המצלמה.

- א. העורך יכיר היטב את התסריט.
- ב. העורך יבדוק היטב את תסריט המצלמה.

שלב הפרודקשן

הבמאי יתרגם את התכנון של תסריט המצלמה לבימוי הסרט בשטח.

המפיק: באחריותו להוציא לפועל את התכנון של הבריק דאון ההפקתי, לפתור בעיות של לוחות זמנים, הסעות, כלכלה בימי הצילום עצמם, לדאוג שכל הצוות יודע מה מצטלם והיכן בכל יום.

הצלם: באחריותו לתרגם את תסריט המצלמה בצורה הטובה ביותר ובאופן הטוב ביותר בהתאם לתכנון, לבדוק בסוף כל יום את החומרים המצולמים כדי לדעת האם יש בעיות ואם הכול צולם כפי שתוכנן.

העורך: ידאג ל"המשכיות" נכונה בכל סצנה וסצנה על הסט, כדי להקל עליו את העריכה.

שלב הפוסט-פרודקשן, העריכה

בשלב זה יסוכם גם תיק ההפקה.

הבמאי: יחד עם העורך יכתוב לוגינג של כל החומר המצולם, ובשיתוף העורך יחליט על המבנה של הסרט. תפקידו לשבת לצד העורך בכל ימי העריכה, ולהחליט החלטות משותפות לגבי הסגנון ותוכן העריכה של הסרט.

המפיק: בשלב זה תפקידו של המפיק להיות מעורב בתוצאות העריכה בכל אחד משלביה, כדי להחליט אם יש לצאת לצילומי השלמה, וכן לבדוק את צרכי הסרט, דוגמת הקלטות של מוזיקה וקריינות, ותיאומם.

העורך: ידגום את החומר המצולם, יכתוב בשיתוף הבמאי את הלוגינג של הסרט, יכיר היטב את החומרים המצולמים, יחד עם הבמאי יבנה את המבנה הסיפורי של הסרט באמצעות העריכה, יהיה אחראי יחד עם הבמאי על עיצוב הפסקול, הכותרות והמיקס של הסרט.

הצלם: יהיה ערוך לימי ההשלמה, אם יהיה צורך.

עיצוב תיק ההפקה

כדי לעזור לכל אחד מאנשי הצוות לכתוב את תיק ההפקה, מוצג לפניכם תיק הפקה על פי סדר העמודים והמקצועות השונים. לכל מקצוע נכתב שאלון שאותו ימלא התלמיד הממלא את תפקידו המקצועי. השאלונים מצויים בפרק "תכנים ונושאים".

א. כריכת תיק ההפקה

בכריכת תיק ההפקה, באמצע העמוד יצוין שם הסרט בגודל פונט מספיק גדול (24 ומעלה), ומתחתיו בקטן יותר ייכתב "סרט תיעודי". מצד ימין של הכריכה, למטה יצוין שם בית הספר, שם המגמה ושם המורה המנחה את הפרויקט.

ב. פנים תיק ההפקה

בעמוד הראשון של תיק ההפקה יצוינו לפי סדר יורד שמות אנשי צוות ההפקה ותפקידם.

לדוגמה:

ירון כהן - במאי

נטלי עמית - מפיקה

אלינור שוני - צלמת

אריאל מתוקי - עורך

בדף השני יצוין תוכן העניינים עם מספרי העמוד של כל נושא ונושא לפי הפירוט הבא:

1. תחקיר ותסריט
2. בימוי
3. הפקה
4. צילום
5. עריכה
6. סיכום של כל התהליך, כולל מסקנות של מה נלמד מהכנת הסרט

תכנים ונושאים

1. תחקיר

לתיק ההפקה יצורף התחקיר לנושא הסרט, שיכלול את המרכיבים הבאים:

- א. רקע על סיפור הסרט
- ב. מדוע נבחר הנושא של הסרט
- ג. חומרי רקע על נושא הסרט, החל מראיונות אישיים וכלה בחומרים ארכיוניים
- ד. ביוגרפיה של גיבור הסרט
- ה. אתרי צילום אפשריים לצילום הסרט
- ו. שאלות שיוצגו לגיבור במהלך הסרט

2. התסריט

בסרט תיעודי נהוג לכתוב תסריט של סצנות החייבות להיות חלק מהסרט, וכן את מהלך העלילה האפשרי שיופיע בסרט.

השאלות שיש לענות בנושא התסריט:

- א. מה הנושא של הסרט (לדוגמה נושאי סרטים: יחסים בין הורים לילדים, נוער שוליים, יחסים בין יהודים לערבים, מחיר ההצלחה וכדומה.), ומדוע בחרת דווקא בו?
- ב. של מי נקודת המבט המרכזית בסרט או מבעד למי מסופר סיפור הסרט?
- ג. מהי הסצנה בתסריט שמחוללת את נקודת המפנה?
- ד. האם בתסריט קיים קונפליקט, ואם כן, של מי?
- ה. כמה טיוטות כתבת עד השלמת הגרסה האחרונה של התסריט?

בדף הבא יש לצרף את התסריט בגרסתו האחרונה.

3. בימוי – שאלות לבמאי

- א. מהן ההכנות העיקריות שלך כבמאי בשלב הפרה-פרודקשן לקראת צילומי הסרט?
- ב. באילו קשיים נתקלת בשלב ההכנות, וכיצד פתרת אותם?
- ג. מבעד לאיזו דמות החלטת לצלם את סיפור הסרט?
- ד. כיצד שיתפת פעולה עם הצלם בשלב ההכנות לצילומים?
- ה. כיצד בא לידי ביטוי נושא הסרט שבחרת בסצנות שאתה מביים?
- ו. בשלב ההכנות לימי הצילום, מה ביקשת מהמפיק להכין לקראת צילומים?
- ז. מה היו השיקולים שלך כבמאי בכתיבת תסריט המצלמה?
- ח. האם חשבת על סגנון מיוחד בבימוי הסרט שלך?
- ט. בכמה סרטים תיעודיים צפית לפני שביימת את הסרט?
- י. האם הושפעת מסרט שצפית בו בבימוי הסרט שלך? אם כן, מהו, ובמה הייתה השפעתו על סגנון הבימוי שלך?
- יא. האם בימי הצילום הספקת לביים את כל הסצנות שתכננת? אם לא, מדוע?
- יב. מה הקושי העיקרי בבימוי, אם היה כזה, שנתקלת בו בימי הצילום (מלבד בעיות הפקה)?
- יג. האם אנשי הצוות הבינו את כוונותיך האמנותיות? אם לא, מה הסיבות לכך?
- יד. כאשר סיימת את ימי הצילום, מהן הפעולות שעשית כבמאי?
- טו. האם נזקקת לימי השלמות? אם כן, האם הם נערכו ומתי? אם לא, מדוע?
- טז. מה היו שלבי העבודה עם העורך?
- יז. האם היו לך חילוקי דעות עם העורך? אם כן, באילו נושאים, וכיצד פתרת חילוקי דעות אלו?
- יח. האם קיימים פערים בין התסריט ובין הסרט בגרסתו הסופית? אם כן, מהם ומדוע נוצרו?
- יט. האם היה לך מספיק זמן לתכנון העריכה? אם לא, מדוע?
- כ. סכם בקצרה מה למדת בכל תהליך העבודה על הסרט. ציין במה הצלחת, במה לא הצלחת, ומה היית משנה אם היה לך אפשרות לשנות.

לאחר שעונים על כל השאלות, יש לצרף תסריט מצלמה ופולורפליין לסצנות מבימות.

4.הפקה - שאלות למפיק

- א. מהן הדרישות העיקריות שהתסריט העמיד בפני ההפקה?
- ב. מאיזה שלב קוימו ישיבות הפקה ותיאום ציפיות בין אנשי הצוות?
- ג. כיצד חולקו המטלות בין אנשי הצוות?
- ד. מהם הקשיים שניצבו בפני ההפקה בשלב טרום הצילומים, וכיצד נפתרו קשיים אלו?
- ה. מהן הפעולות העיקריות שנעשו בשלב טרום ההפקה בהיבט ההפקתי?
- ו. האם הוקצב זמן סביר לתכנון וביצוע ההכנות ההפקה? אם לא, מדוע?
- ז. האם אנשי הצוות האחרים שיתפו פעולה בהכנת ההפקה? אם כן, כיצד? אם לא, מדוע?
- ח. מה היו השיקולים העיקריים בהכנת הבריק דאון ההפקתי לימי הצילום?
- ט. האם ימי הצילום התנהלו בהתאם לבריק דאון ההפקה? אם לא, כיצד נפתרו הבעיות?
- י. האם הופקו כל האמצעים שדרשו התסריט והבמאי לימי הצילום? אם לא, מדוע?
- יא. כיצד נעשה שיתוף הפעולה בין הצוות ובין ההפקה בימי הצילום?
- יב. אילו דברים לא מתוכננים קרו בימי הצילום? האם הפקת הסרט הושפעה מכך? אם כן, ציין ופרט במה.
- יג. האם כמפיק היית שותף לצפייה בחומרי הגלם לאחר ימי הצילום? אם כן, מה הייתה דעתך על התוצאות?
- יד. אם נדרשת לימי השלמה, מה היו הקשיים בהפקת ימי השלמה וכיצד פתרת אותם?
- טו. במה הייתה מעורבותך כמפיק בשלבי העריכה?
- טז. כמפיק, מה דעתך על הסרט הערוך?
- יז. סכם בקצרה מה למדת בתהליך הכנת הסרט. ציין מה היית משנה או מוסיף אם היה בידך את הזמן.

לאחר שעונים על כל השאלות יש לצרף בריק דאון הפקתי לכל יום ויום על פי הדוגמה של הטבלה הבאה:

תאריך	משעה עד שעה	סצנה מספר	שוט מספר	מצטלמים	אתר צילום	יום\ לילה	הכנות מיוחדות	פריטים\לבוש	ציוד
12.3.12	09:35 - 09:50	8	13	צבי ויוסי	חצר ביתו של יוסי	יום	הכנת שולחן עם שתי כוסות, שני כיסאות בצבע לבן	יוסי עם חליפה, צבי עם גינס, מכשיר סמארט פון, קערה עם פירות	סט צילום והקלטה

כמו כן יש לצרף סיכום של ישיבות הצוות, לפני הצילומים ואחרי הצילומים, לו"ז טרום הפקה, רשימת חלוקת מטלות להפקה.

5. צילום - שאלות לצלם

- א. כצלם, מהן ההכנות שעשית בשלב טרום ההפקה?
- ב. כיצד נעשה שיתוף הפעולה שלך עם במאי הסרט בשלב טרום ההפקה?
- ג. האם היו לך הערות לתסריט? אם כן, אילו?
- ד. האם מצאת את כל אתרי הצילום מתאימים לדרישות הצילום של הסרט?
- ה. במה תרמת לכתיבת תסריט המצלמה?
- ו. כצלם, מה היו השיקולים שלך לבחירת סגנון הצילום של הסרט?
- ז. כצלם, באילו קשיים נתקלת בשלב טרום ההפקה, וכיצד הם באו על פתרונם?
- ח. האם תרגלת תרגילי צילום או תאורה לפני הפקת הסרט כהכנה לצילום?
- ט. כצלם, האם היו לך דרישות מיוחדות להפקה? אם כן, מהן?
- י. היכרות עם ציוד הצילום היא תנאי הכרחי. עד כמה הכרת את הציוד לפני ימי הצילום?
- יא. כיצד נעשה שיתוף הפעולה שלך עם הצלם בימי הצילום עצמם?
- יב. כצלם, מהם הקשיים העיקריים שנתקלת בהם בימי הצילום, והאם פתרת אותם?
- יג. האם השתמשת בתאורה מלאכותית בצילומים של הסרט? אם כן, תאר כיצד תכנתת אותה.
- יד. בסיומם של הצילומים, כשצפית בחומרי הגלם, מה היו ההערות המרכזיות שלך?
- טו. האם הדרך שבה בחרת לצלם את הסרט משקפת את הסיפור?
- טז. כשסיימת לצפות בעריכה הסופית של הסרט, מהן ההערות החשובות שלך כצלם הנוגעות לצילום של הסרט?
- יז. תאר בקצרה את מה שלמדת מתהליך הצילום של הסרט, וציין אילו דברים היית משנה אם היה ניתן היה לשנות.

6. עריכה - שאלות לעורך

- א. כעורך הסרט, מהן ההערות שהערות לאחר שקיבלת את התסריט לידך?
- ב. האם עיינת בתסריט המצלמה לפני הצילומים כדי לדעת כיצד הסרט בנוי ואם קיימים שוטים שיעזרו לעריכת הסרט? אם היו לך הערות בנושאים אלה, ציין מהן.
- ג. כיצד עזרת להפקת הסרט בשלב טרום ההפקה?
- ד. מה היה תפקידך על סט הצילומים בימי הצילום עצמם?
- ה. מהן ההערות שהיו לך בשלב הצפייה בחומרי הגלם?
- ו. מהן ההערות שהיו לך בשלבי הראפ קאט?
- ז. מה היו השיקולים העיקריים שלך בעריכת מבנה הסרט?
- ח. באיזה סגנון עריכה בחרת, ומדוע (דוגמת עריכה מקבילה או עריכה לינארית)?
- ט. כיצד נבחרה המוזיקה לסרט, ובמה היא תרמה לעריכתו?
- י. במה בחרת להעשיר את הפסקול של הסרט מלבד מוזיקה?
- יא. האם היו לך חילוקי דעות עם הבמאי לגבי העריכה הסופית של הסרט? אם כן, כיצד פתרת אותם?
- יב. האם הסרט עונה על הגדרת המבנה הקלאסי של מרבית סרטי התעודה: פתיח, אקספוזיציה וחשיפת נושא הסרט, הקונפליקט של הגיבור, מהלך העלילה המתארת את הדרך של הגיבור להתרת הקונפליקט, התרת הקונפליקט (או אי התרתו), סיום? אם לא, הסבר מדוע.
- יג. האם זמן העריכה שהוקדש לסרט היה מספק? אם לא, מדוע?
- יד. סכם בקצרה את שלמדת מתהליך עריכת הסרט, וציין מה היית משנה אם היית יכול לשנות לאחר שצפית בו.
- הדפים האחרונים בתיק הפקה יכולים להכיל צילומים מתוך ההפקה, חומרי ארכיון חשובים ונספחים שונים.

דוגמה מתוך תיק ההפקה של במאי הסרט:

" ויהי אור "

סרט תיעודי 30 דקות

בימוי – מתן פאר

שנת הפקה -2012-2011

הופק במסגרת לימודי תואר הנדסאי בקולנוע וטלוויזיה, מכללת אורט גבעתיים

תסריט ובימוי - מתן פאר

צילום ואפטר - שירלי מזרחי -פרונגס

הפקה - רותם פלד

עריכה - תום ברבור

הקלטת קול - שיר שומכר

רקע

מתן פאר, סטודנט במכללת אורט גבעתיים, ביים בשנת 2011, במסגרת לימודיו במכללה, סרט תיעודי על חברי להקת אורפנד לנד. אורפנד לנד היא להקת ייחודית בתחום ז'אנר המוזיקה "הבי מטאל". ייחודה מתבטא בכך שהיא משלבת פסוקים מהתנ"ך ומספרי קודש נוספים בשירה, תוך יצירת גשר אמנותי בין דתות ועמים. במהלך שנים של הופעות רכשה לה אורפנד לנד מעריצים רבים ממדינות ערב, המגיעים להופעותיה מחוץ לגבולות ישראל, ומעידים כי הלהקה הצליחה לשבור את הסטיגמה של האיבה והתיעוב מהישראלים במדינות ערב השונות, וכל זאת באמצעות המוזיקה. מתן, שעקב אחרי הלהקה מאז ימי בגרותו, ביקש לספר את סיפורה של הלהקה, לחקור את סוד הצלחתה בקרב המעריצים ממקומות שונים בעולם ולהציג את התהליך המורכב שהביא לפרסומיה.

כבר בפגישה הראשונה הציב מנהיג הלהקה אתגר בפני מתן, בכך שטען ששיתוף הפעולה בין הלהקה ובין צוות הסרט אינו מובן מאליו, ורק לאחר מספר ימי צילום תחליט הלהקה אם ראוי להמשיך את שיתוף הפעולה. בעבור מתן ושאר הצוות זו הייתה התנסות ראשונה בבימוי סרט תיעודי, והחששות היו גדולים. תהליך החשיבה כיצד יראה הסרט ומה יהיה תוכנו לוהה בהתלבטויות רבות. תנאי ההפקה היו קשים מבחינה תקציבית, והכסף שעמד לרשות ההפקה היה מועט. כיוון שרבים מימי הצילום היו אמורים להיות במקומות הרחוקים מאוד מהמרכז, היה צריך להפעיל הרבה שיקול דעת.

בתהליך העבודה על הסרט היו לא מעט בעיות צילום והפקה, שנבעו מחוסר הניסיון בהפקת סרט תיעודי. ואולם, הנחישות של מתן ושאר אנשי הצוות בתהליך ההפקה להביא את הסרט לידי סיום הביאו ליצירה תיעודית בת 30 דקות.

לאחר מספר שבועות הלהקה צפתה בחומרים המצולמים, ומתן קיבל אישור להמשיך בתהליך. הוא זכה לשיתוף פעולה מלא עם חברי הלהקה, שגם העניקו לו את הארכיון המצולם הפרטי שלהם מימי ראשית הלהקה ועד לימים אלו, עובדה שעזרה מאוד בתהליך העריכה של הסרט.

כשהסתיימה העריכה של הסרט, החליט מנהיג הלהקה כי הוא יצורף לאריזת די-וי-די של הופעת הלהקה כדיסק שני, ויפץ בארץ ובעולם באמצעות חברת התקליטים שמייצגת את הלהקה.

את הסרט המלא ניתן לראות בפורטל היצירה הצעירה של משרד החינוך.

עטיפת הדי-וי-די, שכללה שני דיסקים, האחד מהם של הסרט.

מתוך תיק ההפקה אורפנד לנד

הדוגמה שנבחרה היא מתוך תהליך הבימוי לכל שלביו. היא מתארת בפירוט את שלבי העבודה השונים, את הקשיים והבעיות לצד הפתרונות. דוגמה זו מאפשרת הבנה רחבה של התהליך, עם דגש על פרטים ודרך החשיבה של הבמאי בבימוי הסרט. דוגמה זו תואמת לכל מקצוע שנבחרים בו ומוגש בתיק ההפקה, ועונה על מרבית השאלות המוצגות בפרק "תכנים ונושאים".

בחירת נושא הסרט

ההתלבטות בבחירת נושא הסרט נבעה מהנושאים הרבים שניתן לכאורה להציג בסרט. למשל, הקושי בקיום להקות מטאל בארץ, הסיפור האישי של מנהיג הלהקה, ההיסטוריה של הלהקה, הגשר שנבנה לקירוב לבבות באמצעות המוזיקה, היחסים בין הלהקה ובין המעריצים ברחבי העולם. מתוך שלל הנושאים הללו היה צריך להתמקד בנושא אחד מרכזי, שיהווה את הציר המרכזי בסרט. ההחלטה נפלה לעסוק בנושא "סיפורה הייחודי של הלהקה כבונה גשרים בין עמים ודתות".

הצגת הנושא בסרט

כדי להחליט כיצד להציג את נושא הסרט היה צורך בתחקיר שכלל איסוף חומרים מאתרי הרשת השונים, פגישה עם חברי הלהקה והצגת שאלות לגבי נושאים שונים הקשורים למהות דרכה של הלהקה ולאידאולוגיה שלה. לאחר התחקיר ברור היה שהנושא יוצג באמצעות סצנות של היכרות עם חברי הלהקה, ראיונות אישיים, קטעי ארכיון שהלהקה צילמה מתחילת דרכה, ומספר קטעי שירים.

הכנת השאלות לתחקיר

לאחר שלמדנו את הפרטים והביוגרפיות של כל אחד מחברי הלהקה והבנו את האידאולוגיה שעומדת מאחורי המוזיקה שלה, בנינו שאלון לכל חברי הלהקה, ובראשם קובי פרחי. באמצעות השאלות ביקשנו להבין לעומק את התהליך שעברה הלהקה מראשית ימיה ועד להצלחתה, ביקשנו ללמוד על הדרך ועל האתגרים שניצבים בפני אמן המאמין בדרכו ומוכן לשלם עליה מחיר כלכלי כבד, לצד התחושות שמביאה ההצלחה בחו"ל. ביקשנו להבין האם קיימים קונפליקטים בתוך הלהקה, מהם וכיצד הם נפתרים, מהם רגעי המשבר וכיצד מתנהלים ברגעים אלו מבחינה אמנותית. הכנו שאלות בנוגע לטקסטים הדתיים, לבחירה שלהם, הקשר בינם ובין מוזיקת המטאל, ובעיקר כיצד הטקסטים האלו מצליחים לקשר בין העמים. שאלות נוספות עסקו בקשר שבין אמונה ובין מוזיקה, בין אמן ובין הקהל שלו וביצירת "המשפחה" המכונה אורפנד לנד.

שאלות נוספות הכנו עבור מעריצי הלהקה מארצות ערב, שאיתם תקשרנו באמצעות ה"סקייפ" ונסבו בעיקר סביב יחסם ללהקה ולישראל.

התסריט

התסריט המשוער נבנה של סמך התחקיר ועל הצגת הנושא שבו רצינו לטפל בסרט. כבר בשלבי הכתיבה הראשונים של התסריט היה ברור שאנו צריכים לחשוב על סצנות שבהן חברי הלהקה ייפגשו וידברו ביניהם על נושאים שונים. שלב זה היה מורכב במיוחד, כי הוא חייב אותנו לחשוב לא רק על השאלות אלא גם על מקומות הצילום שבהם נרצה לצלם את הסצנות, מהי האווירה שתהיה במקום, מי יופיע בכל סצנה וסצנה, ומה המטרה של כל אחת מהסצנות בקידום סיפור הסרט. לצד סצנות המפגש רצינו לשלב בתסריט את המעריצים מארצות ערב, שמצד אחד ידברו על הערצתם ללהקה, ומצד אחר ידברו על יחסם לישראל לאחר שהכירו את הלהקה.

לאחר שהגדרנו מהם החומרים העיקריים שיש לנו ואילו סצנות חשובות לצילום, חשבנו על מבנה התסריט, שיביא את סיפור הלהקה כבר מהאקספוזיציה, ורגעי השיא לקראת סיום הסרט יהיו אלו של המעריצים ממדינות ערב.

בחירת נקודת המבט בתסריט

התלבטנו רבות בבחירת נקודת המבט. בתחילת התהליך חשבנו להציג את הסיפור של מתופף הלהקה, שהצטרף אליה רק לאחרונה, כסיפור מוביל של אמן המגיע כל ערב מבית שאן לתל אביב, וסביבו את סיפור הלהקה. לבסוף החלטנו להציג את נקודת המבט של המנהיג והמייסד של הלהקה, כי הוא מוביל את כל האירועים שקורים ומחליט כיצד לנהל את הלהקה ביום יום.

דוגמה לקטע מתוך התסריט:

112. יום, סמטאות יפו

קובי, מנהיג הלהקה, משוחח בהליכה עם מוזיקאי ערבי על השפעת המוזיקה הערבית על יצירתו, וכיצד המוזיקה הזו מביאה מבחינתו לשילוב של דו קיום. המוזיקאי הערבי יציג את עמדתו בקשר לדו קיום והאפשרויות מבחינתו להתחברות למוזיקה יהודית מהמקורות.

113. לילה, אולפן בתל אביב

באולפן כל חברי הלהקה מכינים קטע מוזיקלי חדש. קובי מציג את הטקסט שמקורותיו בתנ"ך, ומסביר את המשמעות של המילים. החזרה מצולמת כולה. הדגש הוא על מקצועיות הלהקה וההבנה שבין חבריה.

114. סצנת יום חדרו של קובי

קובי מספר כיצד הלהקה התחילה, מעלעל באלבומים ישנים ורואה בוידאו סרט שצולם בצורה חובבנית מתחילת ימי הלהקה.

115. פנים בית כנסת בשכונה של קובי

קובי ושאר חברי הלהקה נפגשים בבית הכנסת ויחד שומעים תפילות.

תהליך הבימוי

הקושי העיקרי בבימוי הסרט התיעודי היה לחשוב על סצנות שימחישו את התהליך שהלהקה עברה מאז הקמתה, את יחסיה עם קהל המעריצים ואת נקודת המבט של מנהיג הלהקה בנושאים שונים שאותם קבענו.

שלב הפרה-פרודקשן

יחד עם הצוות תכננו מהם אתרי הצילום המרכזיים שבהם נצלם. לא בכל האתרים ביקרנו לפני הצילומים, עובדה שיצרה קושי בזמן הצילומים מבחינת תכנון התאורה וזוויות הצילום. הסיבה שלא ביקרנו בכל האתרים הייתה חיסכון בתקציב נסיעות. מנקודת מבט של היום אני יודע שזו שגיאה שעלתה לנו בזמן יקר ובצורך בצילומים חוזרים. הכנתי תסריט מצלמה משוער לשוטים המרכזיים של הסצנות, שעזרו לנו מאוד בימי הצילום עצמם. יחד עם הצלמת תכננו כיצד הסרט אמור להראות מבחינת הצילום. הצלמת, שהכירה את המוזיקה של הלהקה והייתה מחוברת היטב לנושאים של הסרט, שיתפה עימי פעולה. למרות זאת היו לנו ויכוחים, כמו אם הסרט יצולם באמצעות מצלמת כתף או מצלמה על חצובה. כל צד הביע את העמדה שלו, והיה לנו ברור שכל החלטה תציג סגנון אחר של צילום הסרט. לבסוף החלטנו שכל סצנה תקבל את הסגנון הצילומי שלה בהתאם לנושא של הסצנה והאווירה בה. בשלב זה לא היה לנו ברור לגמרי מהי השפה הקולנועית שהסרט "ידבר בה". היום אני מבין כי זו החלטה חשובה ובסיס לכל תכנון של ימי צילום ותסריט המצלמה. לעצמי חשבתי שאני לא רוצה להראות עוד סרט תיעודי שרובו מורכב מקליפים של הלהקה, דוגמת סרטים תיעודיים רבים שראיתי על להקות שונות לפני הפקת הסרט (סרטים על להקות מטאל וסרטים שביים מרטין סקורסזה, דוגמת "הלהקה"). היה לי חשוב להתמודד עם הסיפור האנושי מאחורי המוזיקה של הלהקה, למרות שלא תמיד ידעתי איך לתכנן את זה מראש. בהתלבטויות שלי שיתפתי את המפיקה ואת הצלמת, והתייעצתי גם עם המורה לבימוי שליווה אותי.

ימי הצילום

בתהליך הטרם הפקה חשבנו על חמישה עד שבעה ימי צילום, שיהיו מפוזרים בהתאם ללוחות הזמנים של חברי הלהקה ופעילותה. בפועל צילמנו למעלה מכפול, וזאת מכמה סיבות. הסיבה המרכזית היא שלא יכולנו לצלם ימים מלאים של 12 שעות, כמקובל בסרטים, אלא בהתאם ללוחות הזמנים של המרואיינים. כמו כן, באמצע ימי הצילום המתוכננים היוללהקה גם הופעות בארץ ובחו"ל, ובכל פעם נאלצתי לעמוד בלוח זמנים חדש. בפועל הרגשתי שאני יודע מה אני רוצה לביים, אך לא תמיד התאפשר לי להביא לידי ביטוי את השוטים שתכננתי בגלל אילוצי זמן ותקציב, ולעיתים גם בגלל תכנון לא מדויק של השוטים ואתרי הצילום. ימי הצילום עצמם היו מאוד לחוצים עבורי, גם כי ידעתי שהחומר המצולם עומד למבחן הלהקה וגם בגלל שחשתי שאני לא בטוח שאני מעביר את הסיפור שאני רוצה כמו שחשבתי. בימי הצילום השתדלתי כמה שיותר להיות ברור בדרישות שלי מהצוות. לא תמיד חשתי שאני מובן עד הסוף. הלחץ של לוחות הזמנים השפיע על איכות הצילום, ובעיקר על ההקפדה בפרטים כמו קומפוזיציה ופרספקטיבה "נכונים". יחד עם זאת הצוות היה מגובש ורוצה שהצילומים יצליחו, דבר שעזר לי מאוד בבימוי.

שלב העריכה

לשלב העריכה הכנתי את כל חומרי הארכיון שהלהקה נתנה לי. לאחר הדגימה של החומרים למחשב העריכה ישבתי יחד עם העורך וצפינו בכל החומר המצולם. קיבלתי הערות על החומרים המצולמים מהמורים לבימוי ועריכה. שמתי לב שקיימים חומרים שאולי נצטרך לצלם שנית בגלל איכות הקול או איכות הצילום. יחד עם המפיקה החלטנו להשאיר את שלב ההחלטות בעניין זה לשלבים מתקדמים יותר של ההפקה.

גם העורך וגם אני לא היינו בטוחים כיצד נבנה את הסרט. לאחר התייעצות עם המורים לעריכה ובימוי הוחלט כי ראשית נבנה את הפסקול של הסרט. אני לא הכרתי את הטכניקה הזו, אבל היא סייעה לנו בהחלטות לגבי סינון החומרים החשובים והכנסתם לטיים ליין. העבודה על הפסקול סייעה לנו להחליט גם על מבנה הסרט, שבסופו של דבר היה שונה ממבנה התסריט הכתוב. לאחר שעבדנו על הפסקול של הראיונות והדיאלוגים עברנו לעבוד על התמונה ולסגן את הסצנות. בשלב הבא הבנו שהסרט "לינארי" וביקשנו לשנות את המבנה לאפשרות של עירוב בין הזמנים כדי לעשותו מעניין ומרתק יותר. ערכנו שלושה ראפקאטים שונים עד שהתקבלה הגרסה הסופית של הראפקאט שאותו עיבדנו לשלב הבא של הפיין קאט.

שלב הפוסט

לאחר שסיימנו את העריכה, הצלמת של הסרט עסקה בשלב הפוסט של עריכת הסרט, בתכנון הפתיח ובעיצוב הכותרות של הפתיח והסגיר באמצעות תוכנת אפטר אפקט. בשלב זה ביקשתי מהמעצבת שתתכנן את הכותרות והפתיח דומה ככל שניתן לסגנון עטיפות הדיסקים של הלהקה, כדי ליצור קשר רעיוני בין הסרט ובין העיצוב הגרפי הייחודי שמאפיין את אלבומי הלהקה. העבודה בשלב הזה הייתה מורכבת, ולקח זמן רב יחסית עד שהחלטנו על הגרסאות הסופיות של העיצוב.

סיכום עבודת הבימוי

תהליך העבודה על הסרט היה מרתק עבורי. הגשמתי משאלה לביים סרט על להקה שאני מעריך את המוזיקה שלה ואת יוצריה, ושאותם הצלחתי להכיר מקרוב באמצעות העבודה על הסרט. עבודת הבימוי הייתה עבורי התנסות ראשונה בבימוי סרט תיעודי, והטעויות שעשיתי במהלך ההפקה לימדו אותי בעיקר כי יש צורך בתכנון מדויק ככל האפשר של ההכנות לקראת הצילומים ותכנון סצנות רבות ככל שניתן כדי להעניק עניין לצופה. למדתי שחשוב לתכנן את השפה הקולנועית של הסרט ולהקפיד לצלם בה את הסרט, ולא לוותר על פרטים חשובים בצילום, כמו גם בהקלטת הקול. למדתי שמבנה של סרט תיעודי הוא אחד השלבים המורכבים והקשים להחלטה, ולכן התכנון המוקדם יכול לעזור מאוד בשלב העריכה. עבודת הצוות הייתה טובה. למרות שהיו תקלות במהלך ההפקה, ידענו לפתור אותן בזמן שהיה לנו. הסיפוק הגדול שלי מהעבודה על הסרט היה כאשר חברי הלהקה הכירו בסרט כמייצג אותם, וההחלטה של מנהיג הלהקה לצרף את הסרט למארז הדי-וי-די שלה, שמופץ בימים אלו בעולם. אך אין ספק שהרגע המרגש ביותר שהיה לי הוא ביום הקרנת הסרט בפני קהל של מאות

מעריצי הלהקה בתל אביב בהופעה מיוחדת. זה היה הרגע שבו סיכמתי שבעה חודשי עבודה קשים על הסרט, וידעתי שהוא גם מצליח להעביר לקהל את הסיפור שרציתי לספר.

ביקורת המורים המלווים על עבודת הבימוי

במאי הסרט הירבה להתייעץ עם המורים השונים שליוו אותו, החל מהצגת הנושא בכיתה, דרך בניית הסגנון ומבנה הסרט. כבר בתחילה היה ברור כי מתן מכיר את הרקע של הלהקה ואת הנושאים הייחודיים לה. האפשרויות שעמדו בפני מתן לחשוף נושא מסוים ודרכו לספר את סיפור הלהקה יצרו לא מעט התלבטויות שמתן שיתף בהם את הכיתה, את צוות ההפקה ואת המורים המלווים. לא מעט מהתהליך היה בגדר ניסוי וטעייה, והמורים ראו בכך תהליך נכון של יצירה. בסופו של התהליך מתן בחר את הנושאים המרכזיים שבהם יעסוק הסרט. ההערה המרכזית הייתה נקודת המבט שממנה יסופר הסרט כולו. נקודת מבט זו היוותה בעיה לא פשוטה לכל אורך צילומי הסרט, ולמורים הייתה תחושה כי נקודה זו לא הוגדרה בצורה מפורשת עד לסיום הצילומים, עובדה שהקשתה להתוות את מבנה הסרט בזמן העריכה. עורך הסרט והבמאי החליטו על מבנה הסרט בצורתו הסופית לאחר מספר פגישות עם המורה לעריכה והמורה לבימוי. חלק מההערות יושמו וחלקם האחר נשאר בגדר המלצה, בעיקר בכל הקשור לנקודת המבט. יחד עם זאת, לדעתנו הבמאי וצוותו עברו תהליך מלמד, רחב ומעמיק, שהעניק ניסיון ואפשרויות הבנה למשמעות בימוי סרט תיעודי על כל מרכיביו, ובכך הסרט השיג את מטרותיו הלימודיות. הישג חשוב נוסף הוא שהסרט יצא מבין כותלי המכללה אל קהל צופים בעולם כולו, וזכה לכותרות ברשת האינטרנט ובעיתונות הכתובה בארץ, שציננה את עבודתו של מתן בתיעוד הלהקה.

שימו לב כי כל מה שנכתב הוא מנקודת מבטו של הבמאי. המפיק, הצלם והעורך יכתבו בהתאם מנקודת מבטם בהתאם לשאלות המנחות.

סיכום המדריך לכתיבת תיק הפקה לסרט תיעודי

תיק ההפקה אינו עוד מטלה. הדוגמה שהובאה ביקשה לתאר תהליך מובנה. המסקנות העיקריות שאמורות להביא תיק הפקה לכדי שיקוף של תהליך הוא במהלך הנכון של לוחות הזמנים לקראת הכנת הסרט, ובעיקר תשומת לב לפרטים החשובים הנובעים מההפקה ומשמעויותיה. ככל שפרטים אלו יהיו ברורים מראש לעושים במלאכת ההפקה, כך כתיבת התיק תהיה ברמה נאותה וברורה, תעזור לצוות ההפקה מצד, ומצד אחר תייצג נאמנה את העשייה המאתגרת והקשה של הפקת סרט. תודה מיוחדת למתן פאר ולצוות ההפקה, שנתנו הסכמתם לפרסום הסרט והתיק.